

RAINER MARIA RILKE — GEDICHTEN

RAINER MARIA RILKE

Gedichten

Bloemlezing en vertaling door Piet Thomas

Sterck & De Vreese

© 2022 Piet Thomas

Grafische vormgeving Sander Pinkse Boekproductie

ISBN 978 90 5615 875 0

NUR 309

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Sterck & De Vreese, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@sterckendevreese.nl.

Sterck & De Vreese is een imprint van
20 Leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.Sterckendevreese.nl

Inhoud

Inleiding 11

EEN UUR OP DE RAND VAN DE DAG

— Over tijden en seizoenen

Het neigende uur. Het raakt me aan 15

In groeiende kringen leef ik mijn leven 15

Advent 17

Ernstig uur 17

Een uur op de rand van de dag 19

Het lied van de zee 21

Het ruisen ben je van het roet 23

De nacht door heviger stormen bewogen, 23

Ach, tussen mij en deze vogelkreet: 25

Jij bent de toekomst, machtig morgenrood 25

Kerstmis 27

Een sibylle 29

Herfstdag 29

Einde van de herfst 31

Herfst 31

Jij donkerder grond, geduldig draag je de muren 33

Storm 35

Späterherbst in Venedig 36

Herfstavond 37

Late herfst in Venetië 37

Jij donkerte waaruit ik stam, 39

LEVEN IN FIGUREN

— Over het mysterie van het bestaan

Uit eigen kracht je schilderen mag nooit, 43

Ik heb de donkere uren van mijn leven lief 43

Wie 't vele ongegrijmde van zijn leven 45

Ik lees het wakker uit je woord, 45
Ik ben op de wereld te vaak alleen en toch niet alleen genoeg 47
Je ziet, ik wil veel, 49
Wij bouwen aan jou met bevende handen 51
Mijn leven, het is niet dit steile uur 53
Ik heb gezangen die 'k verzwijg 53
Het woeden van de storm verbaast je niet, — 55
Het armenhuis is als een altaarschrijn 57
Eenzaamheid 59
Toegang 59
Jij bent het klooster met de stigmata 61
Handpalm 63
Zwaartekracht 63
De toren 65
Afscheid 67
O het pogen 67
Spreuk 69
Herinnering 69
Idool 71
Doodservaring 71
Sonnet I (I) 73
Sonnet V (I) 75
Sonnet XII (I) 77
Sonnet XVIII (I) 79
Sonnet XXII (I) 81
Sonnet XXV (I) 83
Sonnet XV (II) 85
Sonnet XXIX (II) 87
VAAK voelt ze: het leven is groot, 89

TWEE SNAREN EN EEN STEMGELUID

— *Over liefde en vriendschap*

Jij bange, 'k ben er. Zijn je oren dicht, 93
Doof je mijn ogen uit, ik zie je toch 93
Als het maar één keer zo heel stil kon zijn 95
Was ik opgegroeid waar ergens 95
De minnares 99

Lied van de liefde 101
Een meisje zonder verhalen 101

DE ADEM VAN JE HEERLIJKHEID

— Over God

Ik heb veel broeders in soutane, 105
De bleke jongen Abel spreekt: 105
Jij, buurman God, als ik je nu en dan 107
'k Geloof in wat onuitgesproken bleef 109
Omdat iemand je eens heeft gewild, 111
Wie de vele onzinnigheden van zijn leven 111
Zie God, er komt een nieuwe aan je bouwen 113
Waarom mijn handen dwalen in penselen? 115
Ik vind je, God, in al de dingen 115
Ik hou van je, jij allerzachtste wet 117
Zoals de wachter in de wijngaarden 117
Werklieden zijn wij, knecht, gezelschap of meester 119
Jij bent zo groot dat ik niet meer besta 121
Wat zal je doen, God, als ik sterf? 123
Je allereerste woord was: licht 125
Er zijn wel duizend theologen 127
Zo ben ik slechts als kind ontwaakt 129
En toch, het komt me voor 131
Deemoed bedoel je. Aangezichten 131
Jij God, ik wou wel je pelgrim zijn 133
Je moet niet bang zijn, God, ze zeggen mijn 133
Waar is zijn klare zang nu heengewaaid? 137
Bij dag ben jij een stil verhaal 137
O Heer, geef ieder mens zijn eigen dood 139
Jij bent de arme, jij de haveloze, 139
De olijvenhof 143
Geboorte van Maria 145
Geboorte van Christus 147
Over de bruiloft te Kana 149

EEN KLARE ZIEL IS ZONDER ZOOM

— *Over heiligen en engelen*

- Sint-Sebastiaan 153
- Weet jij nog van die heiligen o Heer?* 155
- De engelen 159
- De engel 159
- De heiligen 161
- De engel met de zonnewijzer 163
- O waar is hij die van bezit en tijd* 165

IEDER MENS ZIJN EIGEN DOOD

— *Over de menselijke eindigheid*

- O Heer, geef ieder mens zijn eigen dood* 171
- 'k Kan niet geloven dat de kleine dood,* 171
- Het laatste huis staat in het dorp* 173
- Soms, bij het avondmaal, staat iemand op* 173
- In de voorstad 177
- Slotstuk 177
- Sappho aan Eranna 179
- De dood van de geliefde 179
- Uit de nachtdiensten van zuster Godelieve 181

NIEMAND BEN IK EN NIEMAND ZAL IK ZIJN

— *Over beroemdheden en onbekenden*

- Strofen 185
- Koningslied 185
- Van Michelangelo waren de dagen* 187
- Wereldwijde wandelaar 189
- De jongen 191
- Titelblad 193
- Klacht om Jonathan 195
- De koning van Münster 197
- In de zaal 197
- De koning 199

De blinde 199
Het lied van de bedelaar 201
Het lied van het weesmeisje 203
Uit een kindertijd 205
Kindertijd 205
Jij bent de oude met de haren 207
De trap van de orangerie 209

HET LIED DER DINGEN HOOR IK GRAAG

— *Over alles wat (on)grijpbaar is*

Wat me bij mensen bang maakt is hun woord 213
Volksliedje 215
Koor: 215
Vorgevoel 217
De panter 217
Pont du carrousel 219
Aan de muziek 219
Rozenhoedkaai 221
Het carrousel 223
De berg 225
Romeinse fontein 227
De hand 229
De genezende 231
De gazelle 233

Bibliografie 235

Inleiding

Deze tweetalige, ruime bloemlezing uit het lyrisch werk van Rainer Maria Rilke is niet bedoeld als een historisch overzicht van de evolutie van zijn dichtelijke bedrijvigheid. Zij is het resultaat van een persoonlijke keuze. Een keuze die ik als vertaler meende te moeten maken na een bijna levenslange omgang met teksten die me van in mijn jeugd ontroerden en bleven boeien. Teksten die in de loop der jaren steeds maar talrijker werden. De Duitse en de Nederlandse taal mogen dan aan elkaar verwant zijn, het blijft toch een zware taak de grenzen af te tasten en de variaties uit te spelen. Dat maakt het vertaalavontuur zo boeiend.

Vooraf tijdens mijn legerdienst heb ik Rilke als een intrigerend en imponerend dichter leren kennen. *Das Stunden-Buch*, met die oude Gotische letters van toen, zat bestendig in het achterzakje van mijn uniformbroek. Wanneer we na een schietoefening even mochten rusten in de berm van de weg, zocht ik troost in die bundel, mij toen helemaal nog niet bewust van wat Rilke in de militaire kweekschool die zijn vader voor hem had uitgekozen, zelf aan vernedering en andere vormen van ongenoegen had moeten ervaren.

Ik werd in hoge mate getroffen door de religieuze inhoud van die bundel. De rijke zintuiglijkheid en de getormenteerde hunker naar zingeving troffen me toen en treffen me nog steeds. Nu nog vind ik deze bundel het startpunt van het grotere werk van de Europese dichter die Rilke geworden is. Daarom neemt de vertaling van gedichten uit *Das Stundenbuch* zoveel plaats in dit boek.

In overleg met de uitgever werd beslist dat deze bloemlezing een thematisch geordende uitgave zou worden. Thema's en motieven bepalen de volgorde van de hoofdstukken. Een voordeel van zo'n schikking is dat de blijvende thema's en motieven die in het hele lyrische oeuvre van Rilke aanwezig blijven, als een duidelijk spanningsveld worden belicht. Een nadeel is wellicht dat de variaties en ontwikkelingen van deze motieven en thema's onvoldoende aandacht krijgen en dat de structuur van de bundels daardoor minder inzichtelijk wordt. Dat laatste zou dan vooral gelden voor *Das Stunden-Buch*, dat voor de lezer die hier voor het eerst het oeuvre van de dichter kennisneemt, en aangewezen is op een *lectio continua*, als hinderlijk kan ervaren worden. Op de vraag waarom dan zoveel vertalingen uit die bundel opgeno-

men werden, is het antwoord: omdat ik die bundel in het oeuvre van Rilke zo belangrijk vind. Het merendeel van de thema's en motieven die daar verwoord worden, blijken ook in het latere werk een grote aandacht te krijgen. De veranderde wijze van dichten, de toenemende ontnuchtering en het hermetisme van de latere gedichten hebben ervoor gezorgd dat die thema's en motieven niet meer zo zichtbaar zijn. En er is nog iets. Ik vind nog steeds dat die bundel niet de waardering gekregen heeft die hij verdient. Al heel vroeg werd dit werk niet op zijn echte waarde ingeschat en slechts gezien als een min of meer gelukke oefening van iemand die dweept met de Jugendstil. Wellicht werd toen ook de eigenzinnige en niet confessioneel gebonden religieuze inhoud als hinderlijk ervaren.

Als poëzievertaler pleit ik voor meer durf en eigen taalcreativiteit. Literair vertalen is een creatieve daad. De vertaler moet zich binnen bepaalde grenzen enige vrijheid kunnen veroorloven, een soort creatieve marge waarbij de vertaler ook een beetje dichter moet zijn of dichter wordt. Een literair-creatieve vertaling appelleert even nadrukkelijk als de brontekst aan het esthetische gevoel van de lezer. De vertaler bouwt vanuit zijn eigen creatieve impulsen een talig werk op dat een getrouw mogelijke weerspiegeling is van de brontekst. Wie gedichten vertaalt kan zich niet verbergen achter verbale goocheltrucsjes.

We hebben deze bloemlezing van meer dan 140 gedichten geordend op thema: 'Een uur op de rand van de dag, 'Leven in figuren, 'Twee snaren en een stemgeluid', 'De adem van je heerlijkheid, 'Een klare ziel is zonder zoom, 'Ieder mens zijn eigen dood', 'Niemand ben ik en niemand zal ik zijn', 'Het lied der dingen hoor ik graag'. Voor sommige lezers zullen bepaalde gedichten misschien wat meer zeggen over de liefde dan over het bestaan, maar ook hier weer: de ordening is persoonlijk, het weerspiegelt mijn visie op de grondtoon van het gedicht.

Ik nodig u uit om te bladeren, te lezen, de Duitse tekst en de Nederlandse vertaling naast elkaar te leggen en zo diep in de poëzie van Rilke te duiken. Laat u onderdompelen in de complexe wereld van Rilke, en vooral geniet!

Piet Thomas
Bellem, 2022

Een uur op de rand van de dag

OVER TIJDEN EN SEIZOENEN

Da neigt sich die Stunde und rührt mich an
mit klarem, metallenen Schlag:
mir zittern die Sinne: Ich fühle: ich kann —
Und ich fasse den plastischen Tag.

Nichts war noch vollendet, eh ich es erschaut,
ein jedes Werden stand still.
Meine Blicke sind reif, und wie eine Braut
kommt jedem das Ding, das er will.

Nichts ist mir zu klein und ich lieb es trotzdem
und mal es auf Goldgrund und groß,
und halte es hoch, und ich weiß nicht wem
löst es die Seele los...

Ich lebe mein Leben in wachsenden Ringen,
die sich über die Dinge ziehn.
Ich werde den letzten vielleicht nicht vollbringen,
aber versuchen will ich ihn.

Ich kreise um Gott, um den uralten Turm,
und ich kreise jahrtausendlang;
und ich weiß noch nicht: bin ich ein Falke, ein Sturm
oder ein großer Gesang.

Het neigende uur. Het raakt me aan
met van metaal de klare slag.
En sidderend voel ik nu: ik kan —
en ik grijp naar de beeldige dag.

Niets was voltooid of ik had het gezien.
Alles wat groeide stond stil.
Voor mijn rijpe ogen komt als een bruid
naar ieder het ding dat hij wil.

Niets is me te klein of ik heb het nog lief
en ik schilder het groot en op goud.
En ik houd het omhoog en ik weet niet
wie het bevrijdt of behoudt...

In groeiende kringen leef ik mijn leven.
Ze strekken zich over de dingen uit.
De laatste voleinden is mij niet gegeven
wellicht, maar 'k waag het met hart en huid.

In kringen rond God, de oeroude burcht,
beweeg ik mij eeuwen en eeuwen lang,
Niet wetend: ben ik een valk, het gerucht
van een storm of een groots gezang.